

УДК 657.4. 334

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНОГО АУДИТУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Сагова О.В.

Стаття відображає методичні та організаційні принципи проведення аудиторських перевірок фінансових інвестицій з використанням інформаційних технологій. Актуальність теми визначається недостатнім вивченням сутності комп'ютерного аудиту, відсутністю чіткого визначення самого поняття та особливостей підходу до його проведення. В статті поетапно представлено процес проведення такої перевірки з визначенням сутності комп'ютерного аудиту як найбільш сучасного підходу до проведення аудиторських перевірок.

Ключові слова: *аудит, фінансові інвестиції, цінні папери, стандарти аудиту, комп'ютерний аудит, аудиторський процес.*

ВСТУП

В останні роки стрімко зростає розвиток інформаційних технологій бухгалтерського обліку та аудиту. Організація аудиту фінансових інвестицій передбачає широке використання інформаційних технологій на всіх етапах організації аудиторської перевірки. Це дозволяє забезпечити зниження витрат часу на проведення перевірки з одночасним збереженням необхідного якісного рівня цієї перевірки та підвищення її ефективності. Сьогодні прийнято говорити не про окремі комп'ютеризовані методи аудиту, а про комп'ютерний аудит. Термін «комп'ютерний аудит» означає використання комп'ютерів і сучасних інформаційних технологій для організації аудиторської діяльності, включаючи аудиторські перевірки фінансової звітності і підготовку аудиторського висновку. Міжнародні стандарти аудиту (МСА) — International Standards on Auditing (ISA), які є обов'язковими для виконання аудиторами України, значну увагу приділяють використанню інформаційних технологій в аудиті. Нова редакція Міжнародних стандартів аудиту, яка ознаменувала докорінну перебудову їх ідеології щодо застосування інформаційних технологій, — стандарти з аудиту в умовах застосування інформаційних комп'ютерних систем вилучено: натомість весь аудит фактично розглядається як комп'ютерний [1]. Проте, в Україні недостатній рівень розробки постановки задач аудиту фінансових інвестицій в комп'ютерному середовищі, невідповідність, застосування користувачами різного програмного забезпечення, відсутність спеціалізованої літератури гальмують розвиток комп'ютерних технологій аудиту фінансових інвестицій. Це зумовлює необхідність подальшого реформування та удосконалення аудиту фінансових інвестицій на вітчизняних підприємствах.

Вагомий внесок у розв'язання проблем організації аудиту фінансових інвестицій в умовах використання інформаційних технологій внесли праці Петрик О.А., Горділова М.А., Подольського В.І. [2; 5]. Даному питанню присвячені публікації таких авторів, як Івахненко С.В. «Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології», А.Н. Романов «Автоматизація аудиту». Дослідження науково-практичних публікацій з проблем організації та проведення аудиту фінансових інвестицій свідчать, що переважна їх більшість приділяє достатню увагу організації і технології комп'ютерного аудиту операцій з цінними паперами, але не пропонує цілісної системи його проведення. Так, в роботі А.Н. Романова А.Н. «Автоматизація аудиту» не викладено порядку інтеграції аудиторської програми з бухгалтерською [3]. Крім того, спірними залишаються деякі положення щодо визначення категорії «комп'ютерний аудит», та перелік і обсяг завдань, які він вирішує. Так, Івахненко С.В. вважає, що комп'ютерний аудит є назвою спеціального виду послуг, що передбачає виявлення ризиків, притаманних функціонуванню і надійності інформаційних систем [4]. Стримуючим фактором розвитку автоматизації аудиту є також те, що клієнти аудиторських фірм застосовують для автоматизації обліку різні програмні забезпечення. Враховуючи розбіжності у визначенні категорії комп'ютерного аудиту та інші спірні положення щодо його проведення, стає очевидним, що питання організації комп'ютерного аудиту фінансових інвестицій є неоднозначним і потребує досконалого вивчення у контексті впровадження у вітчизняну практику. Актуальність обраної теми дослідження полягає не тільки у відсутності накопиченого досвіду роботи вітчизняних підприємств у сфері проведення комп'ютерного аудиту фінансових інвестицій, а й не достатнього висвітлення даної проблеми в теоретичному аспекті. У сучасній фаховій літературі вже виокремлено два підходи: комп'ютеризований аудит та аудит у комп'ютерному середовищі [2;3;5]. Однак питання щодо використання тих чи інших видів технічних засобів для виконання аудиторських процедур в умовах застосування комп'ютерної обробки даних докладно не висвітлено. Тому виникає невідкладна потреба у адаптації інструментарію обліку та аудиту до умов середовища електронної обробки даних. Дослідження даної проблеми проводилось шляхом

збору інформації про програмне забезпечення аудиторської перевірки фінансових інвестицій на аудиторських фірмах та шляхом статистичного і порівняльного аналізу отриманих даних. Метою статті є розробка теоретичних і практичних положень з організації аудиту в умовах використання інформаційних систем. Для реалізації поставленої мети визначено такі основні завдання:

- розкриття особливостей організації та проведення аудиту фінансових інвестицій в умовах комп'ютерних технологій;
- визначення складу і змісту процедур аудиту фінансових інвестицій із застосуванням інформаційно-комп'ютерних технологій. Стаття включає: вступ, результати дослідження, висновки, перелік використаних джерел.

1 ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Комп'ютерні технології сьогодні можуть використовуватися на всіх стадіях аудиторської перевірки: під час планування, здійснення, документування аудиторської роботи, оформлення аудиторського висновку. Саме тому таким актуальним є сьогодні питання автоматизації аудиту на сучасному етапі його розвитку. Комп'ютерний аудит передбачає використання комп'ютерів та інформаційних технологій для організації аудиторської діяльності. Основними роботами при цьому можна вважати аудиторські перевірки фінансової звітності зі складанням аудиторського висновку. Найбільш вигідним є такий варіант, при якому комп'ютери для автоматизації управлінських робіт використовуються і у суб'єкта перевірки і у аудиторській фірмі. Однак, тільки наявність персональних комп'ютерів не є основним компонентом комп'ютерного аудиту. Важливо, щоб у суб'єкта перевірки були автоматизовані роботи по внутрішньому контролю, бухгалтерському обліку та іншим процесам управління. Аудиторською фірмою комп'ютери можуть використовуватись для автоматизації управлінських робіт аудиторської організації та для проведення аудиту у економічних суб'єктах. Аудит фінансових інвестицій – це один з напрямків незалежної експертної діяльності, що спрямований на перевірку та оцінку системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю операцій з цінними паперами, профілактику та виявлення зловживань і помилок в цій галузі. Метою аудиту фінансових інвестицій є:

- перевірка реальності фінансових інвестицій, відображених в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності;
- перевірка правильності та обґрунтованості розподілу фінансових інвестицій на короткострокові та довгострокові залежно від строку їх утримання;
- перевірка правильності ведення бухгалтерського обліку фінансових інвестицій при їх придбанні, оцінці на дату балансу, отриманні доходу, при вибутті;
- перевірка правильності ведення податкового обліку по операціям з фінансовими інвестиціями;
- перевірка взаємозгодженості форм фінансової звітності, в якій відображені дані про фінансові інвестиції.

Ефективні процедури контролю за цінними паперами, як правило, включають адекватний розподіл обов'язків, моніторинг управління ризиками, нагляд управлінського персоналу та інші процедури, розроблені з метою забезпечення належного рівня контролю. В процесі проведеного аудиту мають бути одержані достатні та відповідні аудиторські докази для того, щоб аудитор мав змогу сформулювати обґрунтовані висновки. Аудиторські докази отримують у результаті проведення відповідного комплексу тестів контролю та процедур по суті.

2 СКЛАД І ЗМІСТ ПРОЦЕДУР АУДИТУ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

При проведенні аудиту фінансових інвестицій в середовищі комп'ютерної обробки даних зберігаються основні елементи методики аудиту (методика перевірки документів). Така методика може включати: перелік основних нормативних документів (електронний довідник); опис облікових рішень (на основі облікової політики); перелік первинних документів по операціям з фінансовими інвестиціями; реєстри синтетичного та аналітичного обліку фінансових інвестицій; класифікатор типових порушень (електронний довідник); перелік питань аудитора для складання програми перевірки (електронна таблиця питань); методи збору аудиторських доказів; опис контрольних процедур (включаючи автоматизовані процедури).

Джерелами отримання аудиторських доказів при проведенні аудиторських процедур є дані, підготовлені в електронному середовищі економічного суб'єкта у вигляді таблиць, відомостей, реєстрів бухгалтерського обліку. Аудитор має можливість їх використовувати у якості робочих документів аудиту, супроводжуючи обробку цих документів помітками, зносками, спеціальними символами. У випадку роботи аудитора безпосередньо в електронному середовищі перевіряє мого суб'єкта (без виведення даних на друк), робочі документи, що підтверджують факт збору аудиторських доказів, складаються аудитором самостійно. Перед початком проведення аудиторської перевірки аудитору необхідно впевнитися в тому, що база даних бухгалтерського обліку, сформована системою комп'ютерної обробки даних перевіряемого підприємства, відповідає даним первинного обліку, оскільки наявність цієї системи не звільняє підприємство від обов'язку

документувати господарські операції. Також потрібно визначити відсутність несанкціонованих змін бази даних бухгалтерського обліку перевіряемого підприємства. При цьому коригування, що внесені в зв'язку зі змінами законодавства, повинні бути відповідним методом задокументовані. У результаті роботи аудитора з інформацією клієнта в електронному вигляді суттєво знижуються витрати часу на проведення аудиту, підвищується якість його проведення. Більше того, без виконання імпорту даних бухгалтерського обліку перевіряемого підприємства часом неможливо ефективно виконати ряд аудиторських процедур. У силу складності самого розв'язуваного завдання по автоматизації аудиторської діяльності ефективність застосування програмного забезпечення залежить більшою мірою від його впровадження, навчання користувачів. Необхідно створити робочу групу, яка детально проаналізує можливості програмного забезпечення, і за результатами ознайомлення підготує наступні матеріали: перелік необхідних функціональних можливостей, які відсутні в розглянутому програмному забезпеченні; перелік бажаних доробок під індивідуальні потреби аудиторської фірми; проаналізувати можливості й строки вбудовування в програму власних робочих документів, бази потенційних (типових) порушень; оцінка рівня комп'ютерної грамотності співробітників, підвищення їх кваліфікації; формалізована технологія проведення перевірки. До складу робочої групи доцільно включити керівника відділу (департаменту) аудиту, керівника відділу внутрішнього контролю, методолога, керівників перевірок. Після ухвалення рішення про можливість застосування програмного забезпечення в аудиторській фірмі призначається відповідальна особа й терміни окремих етапів проекту по впровадженню: розробка технічного завдання на організацію виконання прийнятої технології з використанням програмного продукту; первинне навчання співробітників роботі із програмою відповідно до затвердженої технології проведення перевірки; первісне вбудовування методології аудиту: аудиторські процедури, робочі документи, потенційні порушення, типові операції, методика розрахунків рівня істотності, фінансового аналізу (можливо паралельно з первинним навчанням співробітників); тестова експлуатація програми в складі однієї аудиторської групи на декількох проектах; перехід на застосування програми всіма співробітниками аудиторської компанії.

Застосування спеціалізованого програмного забезпечення дозволить якісно спланувати роботу з урахуванням специфіки діяльності підприємства клієнта ще до виходу на перевірку всього складу аудиторської групи. Дані бухгалтерського обліку з використанням спеціалізованих програм або штатних засобів самої бухгалтерської програми можуть бути введені в загальнопоширені формати даних. Наприклад, з бухгалтерської програми можуть бути вивантажені: журнал господарських операцій; залишки по рахунках у розрізі аналітичного обліку; оборотно-сальдова відомість; використовувані клієнтом довідники; аналітичні звіти. Такі дані бухгалтерського обліку можуть бути вивантажені в аудиторську програму та можуть бути використані з метою: розподілу рівня істотності по рахунках бухгалтерського обліку; опису господарських операцій клієнта; проведення вибіркового дослідження; автоматичного заповнення робочих документів аудитора.

В Україні ринок аудиторського програмного забезпечення на сьогодні тільки починає розвиватися. Серед спеціалізованого аудиторського програмного забезпечення, яке представляє собою завершені програмні продукти для продажу, можна назвати програмний комплекс „Експрес-Аудит: ПРОФ”. За допомогою даного програмного комплексу можливо: розробити загальний план і програму аудиту; створити робочу документацію аудиту; провести вивчення та оцінку систем бухгалтерського обліку й внутрішнього контролю підприємств, що перевіряються; одержати аудиторські докази про достовірність бухгалтерської звітності; одержати достовірну інформацію про дотримання економічним суб'єктом вимог нормативних актів; організувати внутрішньофірмовий контроль якості аудита; провести первинний аудит початкових і порівняльних показників бухгалтерської звітності; підготувати звіт аудитора й аудиторський висновок за результатами аудиту. Використовуючи дані, внесені в систему комп'ютерної обробки даних в процесі перевірки, можна з'ясувати: ступінь виконання роботи відповідно до плану й програми аудиту; графік виконання програми аудиту за датами; обсяг виконаних робіт і якість документального оформлення отриманих результатів; перелік проконтрольованих і пропущених аспектів у ході проведення автоматизованої перевірки, включаючи якість оформлення робочих матеріалів аудиторської перевірки при зборі аудиторських доказів. Методична частина системи представлена у вигляді повнотекстової бази даних, що містить перелік питань (більш 1500 питань), які охоплюють бухгалтерський облік і оподаткування фінансово-господарчої діяльності комерційних підприємств. Усі питання розподілені по типових об'єктах аудита, властивим будь-якій організації (підприємству). Формуючи програму аудиторської перевірки шляхом вибору із загального переліку елементів типових об'єктів аудита, тільки тих, які властиві організації, що перевіряється, керівник робіт автоматично формує список питань, що вимагають обов'язкового контролю в ході проведення аудиту, що дозволяє проводити глибоку перевірку звітності. Для проведення первинної перевірки організації з метою одержання інформації про діяльність перевіряемого підприємства й вивчення систем бухгалтерського обліку й внутрішнього контролю існує додатковий об'єкт аудита, що містить відповідний перелік питань. У процесі аудита система в діалоговому режимі послідовно пропонує аудиторіві питання, що вимагають обов'язкового контролю відповідно до персональної програми перевірки закріплених за ним об'єктів аудита. У ході перевірки фінансово-господарчої діяльності організації (підприємства) по контрольних питаннях, запропонованих системою, аудитор має можливість робити оцінки у відповідному вікні програми, здійснюючи тим самим систематизований збір аудиторських доказів і формуючи послідовно робочі матеріали аудиторської перевірки. Механізм збору аудиторських доказів надає можливість включити в робочі матеріали по кожному питанню будь-які коментарі аудитора, рекомендації з усунення порушень

вимог законодавства, суми виявлених порушень, що вплинули на вірогідність бухгалтерської й податкової звітності, перелік і реквізити перевірених документів. Усі ці дані автоматично документуються системою й згодом можуть бути відображені в підсумкових документах.

На кожному етапі роботи від підготовки й планування до оформлення результатів перевірки програмний комплекс дозволяє сформувати в автоматичному режимі робочі та звітні документи на основі бланків документів, представлених у бібліотеці системи. Унікальність даної бібліотеки шаблонів документів полягає в тому, що, крім одержання доступу до самого бланка документа й докладному опису його застосування, система здійснює автоматичне заповнення бланків документів на основі даних, уведених у систему на попередніх етапах роботи. Усі підсумкові документи формуються безпосередньо в текстовому процесорі Microsoft Word, що дозволяє в значній мірі прискорити підготовку остаточної версії документа. На етапі оформлення результатів аудиторської перевірки керівник робіт може скористатися бланками наступних груп документів: відомість виявлених порушень за результатами аудиту; відомість виправлення порушень, виявлених за результатами аудиту; протокол оцінки впливу виявлених викривлень бухгалтерської звітності на вірогідність звітності, що перевіряється; збір рекомендацій, розроблених за результатами аудиту; звіт за результатами аудиту; протокол наради з керівництвом організації, що перевіряється за результатами аудиту; письмова інформація аудитора керівництву економічного суб'єкта за результатами аудиту; аудиторський висновок за результатами аудиту.

ВИСНОВКИ

Таким чином, узагальнюючи сказане зауважимо, що для автоматизації аудиторської перевірки фінансових інвестицій потрібно мати в наявності такі складові: інформаційну базу, аудиторську програму сумісну з бухгалтерськими. Комп'ютерне забезпечення аудиту може бути представлено локальними та інтегрованими програмами. Проведення аудиту з використанням комп'ютерів вимагає, щоб співробітники аудиторської фірми володіли необхідними знаннями та досвідом роботи в цій сфері. Тому в необхідних випадках доцільно буде для такої діяльності залучати спеціально підготовлених співробітників (спеціалістів у сфері інформаційних та комп'ютерних технологій) аудиторської фірми або спеціалістів по цим питанням з інших організацій. Слід зазначити, що використання комп'ютерів суттєво впливає на організаційну структуру економічного суб'єкта, що перевіряється. Це може привести до виникнення нових ризиків в системі бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю. Вказані ризики пов'язані з концентрацією функцій управління та концентрацією даних і програм їх обробки. Ризики, пов'язані з концентрацією функцій управління, полягають в тому, що може бути втрачено ефективне функціонування системи обліку та контролю. Тому в перспективі необхідно приділити увагу дослідженню шляхів зменшення ризиків в системі бухгалтерського обліку та аудиту при використанні інформаційних систем.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стандарти аудиту та етики. Видання МФБ 2005 р./Переклад з англ. Під редакцією проф. Н.Ф.Непийводи. - К.: ТОВ „Парітет - Інформ”, 2005. - 712 с.
2. О.А. Петрик «Організація регулювання діяльності аудиторських фірм в Україні», Фінанси, облік, аудит. Зб. наук. праць. – Вип.9.- КНЕУ, 2007.- С.21-26.
3. А.Н. Романов «Автоматизація аудиту», Формування ринкової економіки: Зб. наук.праць. —Вип.. 10.—КНЕУ, 2008. —С. 27-28.
4. Івахненко С. В. Автоматизація аудиту в Україні та світі: підходи і програмне забезпечення // Аудитор України, 2007, №3 19-24.
5. М.А. Горділов «Якість аудиту та відповідальність аудиторів», Формування ринкової економіки: Зб. наук.праць. — Вип.. 10.—КНЕУ, 2008. —С. 27-28.

Сагова Олена Віталіївна, аспірантка кафедри обліку підприємницької діяльності ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, тел. 067-770-10-25, e-mail: svetlana_sagova@ukr.net